

Statistical data: importance for assessing the benefits of tourism on local and regional level

Význam statistických ukazatelů pro hodnocení přínosů cestovního ruchu na lokální a regionální úrovni

Tomáš BORUTA^a, Ondřej SLACH^b

Ostravská univerzita, ^atomas.boruta@osu.cz, ^bondrej.slach@osu.cz

---

Abstract

The paper deals with monitoring and evaluation of statistical indicators in tourism in the Czech Republic with regard to local and regional level assessment of the impact of tourism in the economy. The main objective is to show several cases of research projects and illustrate the inability or very limited opportunity to use these statistics to the needs of efficient process of destination management within.

Keywords: statistic data, tourism, city statistics, Jeseníky region

Klíčová slova: statistické ukazatele, cestovní ruch, městská statistika, Jesenícko

---

1. Úvod

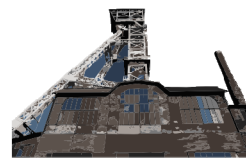
Hlavním cílem příspěvku je zhodnocení možností využití vybraných statistických dat cestovního ruchu při efektivním řízení destinace cestovního ruchu. Předmětem zájmu jsou především data poskytovaná hromadnými ubytovacími zařízeními a jejich hodnověrnost (tzv. kapacitní a výkonové ukazatele), případně užitečnost při monitoringu a benchmarkingu regionů a měst, přičemž pro účely příspěvku i dalšího výzkumu zkoumáme hierarchicky nižší administrativní jednotky než kraje, tedy okresy, případně turistické oblasti, a velká města (v kontextu České republiky). Cestovní ruch je považován za významný zdroj příjmů a jeho význam se projevuje v investiční činnosti, v rozvoji sektoru služeb, v celkovém hospodářském rozvoji i zaměstnanosti (Laws 1995, Havrlant 2007, Giaoutzi, Nijkamp 2006). Význam cestovního ruchu na národní úrovni pak dokládá mezinárodně standardizovaná forma realizace tzv. satelitních účtů cestovního ruchu (Vystoupil 2008, Nejd 2010), které zohledňují významná specifika tohoto odvětví národního hospodářství. Cestovní ruch (CR) je často považován za odvětví, které významně napomáhá hospodářsky slabým nebo periferním regionům (venkovské, horské oblasti [Hall, Morag 2005]), nicméně skutečné přínosy CR na regionální a lokální úrovni v České republice jsou spíše odhadovatelné než jakkoliv exaktně podchycené, přestože určité výzkumy v tomto směru již proběhly (Franke 2010).

Cestovní ruch je však rovněž odvětvím ekonomiky, jenž může být značně nestabilní v závislosti na externích podmínkách, které nelze zásadně endogenními zásahy ovlivnit (kupní síla zdrojových trhů - viz dopady krize; nestabilní politická situace v makroregionech; závislost na meteorologických či dokonce klimatických podmínkách). Přestože je považován za sektor s

výrazným synergickým efektem se stabilním a zdravým podnikatelským prostředím (mikro a malé podniky jako základ lokální ekonomiky) a studie často dokazují jeho multiplikační efekt (van Leeuwen et al. 2006), na druhou stranu generuje na straně zaměstnanosti nízké průměrné mzdy, vysokou poptávku po sezónní práci a nižší vzdělanostní strukturu zaměstnaných. Multiplikační efekty také často plynou směrem "ven, z regionu" (nákup specializovaných služeb v oblasti software, sídlo vlastníků infrastruktury není v místě lokalizace infrastruktury apod.), což významně zvyšuje regionální disparity v ekonomické vyspělosti jednotlivých regionů. Z těchto důvodů vznikla v některých vyspělých zemích potřeba hierarchicky nižších územních jednotek než je stát (Zeipelt 2006, Petříčková 2010). Vzhledem k povaze dat, z nichž se národní satelitní účet cestovního ruchu skládá, se ale jedná o velmi složitý problém a často jsou spíše než regionální satelitní účty prezentovány pouze "regionální odhady" (výpočty). Pro potřeby menších územních jednotek se pracuje s jednoduššími teoretickými modely (Input-Output model, STEAM model atd. - viz James 2003; van Leeuwen et al. 2006; Dwyer et al. 2004), pro něž jsou důležitým zdrojem informací především data o ubytovaných hostech v destinaci a o kapacitě hromadných ubytovacích zařízení, z nichž se následně odvozují další proměnné, nejsou-li primárně k dispozici. Případná chyba na straně výstupů tak může být zapříčiněna zkrácením těchto dat.

2. Statistické ukazatele v cestovním ruchu získané od ubytovatelů

Údaje poskytované hromadnými ubytovacími zařízeními (HUZ) jsou tzv. primárními daty v cestovním ruchu, neboť ubytovatelé mají povinnost výkaznictví své činnosti dle zákona o státní statistické službě z roku

1995, přičemž se sleduje návštěvnost a kapacita ubytovacích zařízení. V České republice mají statistickou povinnost všechna zařízení s kapacitou nad 5 pokojů či 10 lůžek. Nezahrnutí menších jednotek do kategorie HUZ může situaci zkreslit zejména na venkově s větším počtem ubytování v soukromí, v chatách a chalupách; v českých městech je podobný typ soukromého ubytování neobvyklý (např. v Budapešti jsou pronájmy bytu pro cestovní ruch relativně oblíbené - rovněž však statisticky nepodchycené). Informace o kapacitách ubytovacích zařízení zveřejňované ve veřejné databázi ČSÚ jsou souhrnem získaných výkazů a údajů za HUZ, která nespĺnila svou statistickou povinnost, ovšem jsou uvedena v databázi ČSÚ Registr ubytovacích zařízení. Ten však při empirickém testování dvou vybraných okresů (Ostrava-město, Plzeň-město) vykazoval chybovost jak v celkovém počtu HUZ, tak v nabízené kapacitě lůžek - ta je navíc v registru uvedena v rámci kategorií (11-50, 51-100, 101 a více). Dále se sleduje průměrná cena nabízené kapacity bez DPH a případné snídaně.

Hlavní statistické ukazatele, tedy kapacitu, počet hostů a počet přenocování, lze dále členit dle kategorie ubytovacího zařízení, dle národnosti a podle administrativních územních celků, v nichž se HUZ nachází (kraj, okres, turistická oblast, ORP, obec). Z těchto ukazatelů lze odvodit zejména průměrný počet přenocování, průměrnou dobu pobytu (která se v rámci metodiky ČSÚ liší o jednotku od průměrného počtu přenocování, což opět často vede k dezinterpretaci dat) a průměrnou vytiženost lůžkové kapacity, která je ukazatelem stability/nestability odvětví v daném regionu. Veřejně nejsou přístupné údaje, které by mohly identifikovat konkrétní data za jednotlivé poskytovatele - např. je-li v obci pouze jeden hotel dané kategorie, data nejsou uvedena (pouze jsou zahrnuta do celkové statistiky např. okresu). Nicméně vzhledem k povaze dat

lze s jistou mírou chybovosti, při znalosti kapacity a místních podmínek (sezónnost, průměrná vytiženost HUZ), odhadovat údaje i v případě dalšího nečlenění dat (viz kapitola 3). Za hlavní problémy spojené s relevancí těchto ukazatelů lze považovat zejména tyto faktory:

- neobsahují data od malých poskytovatelů ubytování
- od počtu přiznaných lůžkonocí se odvíjí platby místních poplatků (rekreačních nebo lázeňských a z ubytovací kapacity), jsou-li vyhláškou na území obce stanoveny - proto jsou někdy statistiky vědomě poskytovány nepravdivě;
- přestože dle zákona existují postihy za nedodržení tzv. zpravodajské povinnosti ubytovatele, někteří ubytovatelé tuto svou povinnost neplní - sankce jsou malé nebo se nevymáhají
- v ukazatelích od provozovatelů HUZ není zahrnuto přenocování u přátel a známých, proto je třeba při hodnocení celkového počtu turistů vycházet i z jiných zdrojů a kvalitativních šetření

Vypovídací schopnost těchto primárních dat může klesat v případě analýzy menších územních jednotek, než jakými jsou kraje, což potvrzuje následující příklad Jesenicka (území okresu Jeseník).

3. Regionální úroveň - příklad Jesenicka

V rámci výzkumného projektu zabývajícího se komplexním regionálním marketingem Jesenicka (Rumpel et al. 2009) byla provedena analýza CR (Havrlant 2008, 2010) a na základě kvalitativního šetření v regionu (strukturované rozhovory s představiteli místní správy, s podnikateli a zástupci neziskového sektoru) bylo rozhodnuto o realizaci terénního šetření, jehož výsledky umožnily porovnat zjištěné skutečnosti s daty prezentovanými ČSÚ.

Tabulka č.1: Kapacity ubytovacích zařízení v okrese Jeseník (2007)

	CMRM	ČSÚ	rozdíl	%
Počet všech ubytovacích zařízení (UZ)	299	-		
Počet hromadných ubytovacích zařízení (HUZ)	217	113	104	92 %
Počet lůžek všech ubytovacích zařízení	7226	-		
Počet lůžek mimo HUZ (UZ pod 10 lůžek)	530	-		
Počet lůžek v HUZ	6696	5731	965	16,8 %

Zdroj: Kolařík, 2008; Havrlant 2009, vlastní zpracování
CMRM - vlastní výzkum Centra městského a regionálního managementu
ČSÚ - Český statistický úřad

Výzkum potvrdil, že nezahrnutím ubytovatelů pod 10 lůžek dochází k určitým statistickým zkreslením v horských a venkovských oblastech s velkým počtem ubytování v soukromí chat a chalup, přičemž se jedná o 7,3 % z celkové kapacity regionu, zjištěné vlastním výzkumem. Skutečně realizovaný počet lůžkonocí v těchto zařízeních lze zjistit pouze dotazníkovým šetřením

- případnému využití statistik, na jejichž základě jsou těmito poskytovateli služeb hrazeny místní poplatky (viz výše), brání legislativa. Tabulka č. 1 pak také ukazuje 16 % rozdíl v kapacitě sledovaného regionu oproti datům ČSÚ. Při analýze dat ČSÚ se potvrdil předpoklad, že nezveřejňované individuální údaje lze v případě Jesenicka (výrazná koncentrace ubytovacích zařízení do

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

několika obcí) odhadnout. V šesti obcích (z celkového počtu 24) se realizovalo 98 % všech přenocování. Při znalosti kapacit, kategorií, počtu a průměrné vytiženosti HUZ v regionu tak byly např. data za obec Česká Ves proporcčně dopočítány. Ukazatel průměrné vytiženosti HUZ, který je vypočítán na základě primárních dat, však neodpovídá zjištěním v rámci několikaletého výzkumu (Rumpel et al. 2009, Havrlant 2010). Vytiženost ubytovacích kapacit je na základě dat ČSÚ za rok 2007 (z pohledu dalšího vývoje návštěvnosti regionu se jednalo o úspěšný rok) asi 27 %, vezmeme-li v úvahu kapacitu zjištěnou výzkumem (avšak za stejného počtu přenocování dle ČSÚ), je průměrná vytiženost 23%. Ukazatel vytiženosti je obecně v České republice, v porovnání se zeměmi západní Evropy, velmi nízký - je však otázkou, nakolik vypovídá o stabilitě/nestabilitě v sektoru cestovního ruchu a nakolik o tzv. šedé ekonomice.

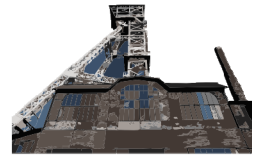
4. Lokální úroveň - město

V dnešní globální konkurenci měst má statistika cestovního ruchu nezastupitelnou roli, a to zejména z důvodu hodnocení vývoje a extrapolace trendů, odhadu ekonomického přínosu městského turismu a v informování podnikatelského sektoru (Ostertag, 2007). Jsou-li data metodicky srovnatelná, mají vyšší vypovídací schopnost při benchmarkingu a nelze je jednoduše zkusit a interpretovat. Taková data poskytují transparentní podklady pro městskou samosprávu (např. v procesu územního plánování) či organizaci cestovního ruchu ve městě (zacílení externího marketingu). Z metodického hlediska je největším problémem (při mezinárodní komparaci) prostorové vymezení samotného města, tedy jeho hranic (Wöber 2000). Data poskytovaná hromadnými ubytovacími zařízeními opět nevypovídají o turistech využívajících jiné formy noclehu (u známých, příbuzných). Neexistence standardů městské statistiky pak dle Wöbera (2000) vede k různorodým interpretacím primárních dat (počty ubytovaných, počet přenocování, počet lůžek nebo také počet hromadných ubytovacích zařízení) v rámci evropských měst. Některá města - významné destinace mezinárodního cestovního ruchu - navíc realizovala vlastní systém statistického sběru dat bez ohledu na národní legislativní rámec, zejména z důvodu nezohlednění specifických potřeb městské statistiky v národním systému. Různá metodika a kvalita monitorovacích ukazatelů posléze ztížila snahu o unifikaci a standardizaci, nutnou pro objektivní srovnání "výkonů" evropských měst. Vznik vídeňské platformy TourMIS (Marketing-Information-System for tourism managers) v roce 2000 tak byl do značné míry reakcí na výše popsany stav. V rámci dalšího výzkumu v Centru městského a regionálního managementu Ostravské univerzity předpokládáme zhodnocení systému TourMIS z hlediska srovnatelnosti a aktualizace dat a dále zhodnocení příčin malého zapojení českých měst do

systému (neexistují omezení vstupu daná např. populační velikostí; členy TourMIS jsou pouze Praha, Olomouc a Pardubice), Potřeba srovnávat, resp. používat srovnatelná data roste s důrazem na evaluační fázi projektů, financovaných např. ze strukturálních fondů EU nebo z národních, případně soukromých zdrojů (velké sportovní akce, kulturní events). Následující příklad ilustruje některé problémy, které souvisí s hodnocením primárních dat (počet turistů, počet přenocování, počet ubytovacích zařízení a jejich kapacita) cestovního ruchu v národním i mezinárodním měřítku.

5.1 Evropské hlavní město kultury Ostrava 2015

V souvislosti s kandidaturou města Ostrava na titul Evropské hlavní město kultury (EHMK) vznikla potřeba analyzovat a predikovat budoucí vývoj návštěvnosti v návaznosti na případný zisk titulu, a to vzhledem ke konkurenčnímu městu (Plzeň), případně k městům, ve kterých tato významná kulturní akce již proběhla. Byla provedena predikce na základě znalosti časových řad ČSÚ s ohledem na odhadované počty turistů mimo HUZ, a byly zohledněny dopady na návštěvnost v podobných či analogických městech (jak strukturálně, tak populační velikostí). Dopady týkající se návštěvnosti, počtu přenocování i celkových příjmů z cestovního ruchu (ve městech, které získaly titul) byly prezentovány ve dvou tzv. Palmerových zprávách (Palmer, Richards 2007, 2009), jsou však velmi problematicky porovnatelné - vycházejí z informací městských správ, aniž by byla vysvětlena metodika sběru a získání dat. Přestože jsou primární data CR považována za standardizovaná v rámci Evropy, nejednotná metodika např. ve vymezení "města" a neexistence monitoringu indikátorů pro následnou evaluační fázi neumožňuje jednoduché srovnání a prezentované výsledky tak byly spíše nástrojem PR. Podobným způsobem byly prezentovány data také v "přípravné" fázi soutěže v České republice - Plzeň ve svých oficiálních materiálech informuje: "V roce 2009 přenocovalo v Plzni 300 000 turistů. V roce 2015 to může být i 5x více." (Pilsen Open Up, 2010). Pomineme-li fakt, že ani titul pravděpodobně nezajistí nárůst počtu turistů (tj. ubytovaných během kalendářního roku) na 35 % úroveň hlavního města Prahy, skutečnou dezinformací je údaj první, kdy ani při započítání všech turistů z okresů Plzeň-město, Plzeň-jih a Plzeň-sever nedosáhneme zmíněného výsledku (pouze cca 200 000). Uváděný počet přenocovaných turistů se při srovnání s databází ČSÚ (při jakémkoliv pokusu o agregaci) neshoduje, možnost predikce až 1/3 ubytování v soukromí a mimo oficiální statistiky lze považovat za spekulativní. Na druhou stranu, Ostrava do své nabídky ubytovacích kapacit zahrnula rovněž kapacity vysokoškolských kolejí, které jsou však plně k dispozici pouze v období letních prázdnin (u Plzně nezjištěno). Při hodnocení statistických dat ČSÚ byly rovněž zaznamenány značné nesrovnalosti v Registru ubytovacích zařízení (u obou měst), jež slouží jako

podpůrná databáze v případě nesplnění tzv. zpravodajské povinnosti některých provozovatelů hromadných ubytovacích zařízení.

6. Závěr

Zhodnocení kapacitních a výkonových statistických ukazatelů cestovního ruchu bylo provedeno v návaznosti na výzkumné projekty v regionu Jesenicka a na lokální úrovni ve městě Ostrava a Plzeň, přičemž v případě hodnocených měst byly načrtnuty důvody častých dezinterpretací těchto dat. Zde pouze stručně představený příklad poukazuje na obecný problém neexistence objektivní platformy pro srovnávání měst a minimální vůli k transparentnímu benchmarku. Výsledkem je však také přebírání těchto informací médii a deformovaný inertní obraz reality, který se promítá v nekoncepčních a nepodložených aktivitách a strategiích rozvoje. Příklad Jesenicka ukazuje na limity používání kapacitních a výkonových dat cestovního ruchu pro vstupy při modelování ekonomických přínosů cestovního ruchu v regionu. Výzkum se dále zaměří zejména na otázky související s praktickými možnostmi přesnějšího sběru dat (například na úlohu organizací destinačního managementu při kontrole dat).

Použité zdroje:

DWYER, L., FORSYTH, P., SPURR, R. (2004): Evaluating Tourism's economic effects: new and old approaches. *Tourism Management*, Vol. 25, Issue 3, s. 307-317.

FRANKE, A. (2010): Postup prací při řešení projektu výzkumu a vývoje MMR ČR

v podprogramu Cestovní ruch WD-37-07-2 v letech 2007 – 2010. In: *Využití statistických dat v cestovním ruchu ČR ve vztahu k řešení regionálních disparit*. VŠH, Praha, s. 6-9.

GIAOUTZI, M., NIJKAMP, P. (2006): Emerging Trends in Tourism Development in an Open World. In: Giaoutzi, M., Nijkamp, P. (eds): *Tourism and Regional Development*. Ashgate, Aldershot, England, s. 1-12.

HALL, D., MORAG, M. (2005): Rural Tourism as Sustainable Business: Key Themes and Issues. In: Hall, D., Morag, M., Kirkpatrick, I. (eds.): *Rural Tourism and Sustainable Business*. Channel View Publications, Clevedon, s. 3-16.

HAVRLANT, J. (2007): *Geografie cestovního ruchu I. - Základy geografie cestovního ruchu*. Ostravská univerzita, Ostrava, 42 s.

HAVRLANT, J. (2008): *Geografické aspekty rozvoje cestovního ruchu v jesenickém regionu*. *Geografické informace*, sv. 12, s. 84-90.

HAVRLANT, J. (2010): Influence of the Recreational Potential and Soft Factors on Tourism in the Jeseníky Region. *Moravian Geographical reports*, roč. 18, sv. 18.

JAMES, D.J. (2003): Overview of STEAM model.

Dostupné z: <http://tourism.goleicestershire.com>

KOLAŘÍK, P. (2008): Transformace infrastruktury cestovního ruchu v mikroregionu Jesenicka. Diplomová práce, Ostravská univerzita, 106 s.

LAWS, E. (1995): *Tourism Destination Management*. Routledge, London, 208 s.

van LEEUWEN, E., NIJKAMP, P., RIETVELD, P. (2006): Economic Impacts of Tourism: A Meta-analytic Comparison of Output Multipliers. In: Giaoutzi, M., Nijkamp, P. (eds): *Tourism and Regional Development*. Ashgate, Aldershot, England, s. 115-133.

NEJDL, K. (2010): Zhodnocení souboru dostupných statistických údajů o vývoji příjezdového a výjezdového cestovního ruchu v České republice. In: *Využití statistických dat v cestovním ruchu ČR ve vztahu k řešení regionálních disparit*. VŠH, Praha, s. 10-48.

OSTERTAG, J. (2007): *The Definition and Compilation of European City Tourism Statistic*. Thesis, 180 s.

PALMER, R., RICHARDS, G. (2007): *European Cultural Capital Report*. ATLAS, Arnhem, 70 s.

PALMER, R., RICHARDS, G. (2009): *European Cultural Capital Report*. ATLAS, Arnhem, 83 s.

PETŘÍČKOVÁ, L. (2010): Zhodnocení přístupů k regionalizaci Satelitního účtu cestovního ruchu včetně uvedení příkladů zahraničních zkušeností. In: *Využití statistických dat v cestovním ruchu ČR ve vztahu k řešení regionálních disparit*. VŠH, Praha, s. 114-126.

PILSEN OPEN UP (2010): Informační dokument města Plzně v rámci kandidatury na EHMK 2015.

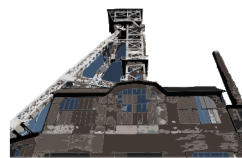
RUMPEL, P., BORUTA, T., NOVÁK, D. W. (2009): Analýza příčin regionálních disparit v modelovém regionu Jesenicko v kontextu teorie regionálního marketingu. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, 228 s.

VYSTOUPIL, J. (2008): *Geografie cestovního ruchu*. In: Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol.: *Ekonomická a sociální geografie*. Aleš Čeněk, Plzeň, 2008. s. 295-332.

WÖBER, K. W. (2000): Standardizing City Tourism Statistics. *Annals of Tourism Research*, sv. 27, č. 1, s. 51-68.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

ZEIPELT, R. (2006): Statistická analýza dotazníkového šetření o satelitním účtu cestovního ruchu a jeho využívání na regionální úrovni. In: Sborník

prací z mezinárodní vědecké konference. ČZU, Praha, str. 749-752.

Adresa autorů:

Mgr. Tomáš Boruta

Mgr. Ondřej Slach

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity

Dvořákova 10

701 03 Ostrava

tomas.boruta@osu.cz

ondrej.slach@osu.cz